

КАК БИ ТРЯБВАЛО ДА ИЗГЛЕЖДА НОВАТА УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ЗА VIII КЛАС?

¹⁾Иван Дреновски, ²⁾Илияна Русева

¹⁾ Югозападен университет „Неофит Рилски“

²⁾ Основно училище „Проф. Джон Атанасов“ – София

Увод

Похвално е, че с приемането на Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) и свързаната с него промяна в учебните планове и програми по предмета география и икономика в VIII клас¹⁾ се възстанови изучаването на учебно съдържание по физическа (природна) география. Става въпрос за теми, изучавани в няколко университетски курса на специалност география – геология и геоморфология, климатология, хидрология, биогеография, почвознание и ландшафтознание. Това са дисциплини, залагащи основата на „философията на естествознанието“, както някога съвсем справедливо е била наричана географията.

За да бъдат тези разнородни знания трайно усвоени от учениците, е необходимо поднасянето им в подчертана причинно-следствена обвързаност. Подобна логически издържана последователност на изложението би допринесла за подълготрайни и взаимнообвързани знания за същността, развитието и зависимостите между изучаваните предмети, процеси и явления. Не точно това обаче предлага структурата на новата учебна програма по география и икономика за VIII клас¹⁾.

Структурни недостатъци и несъответствия в учебната програма

Неразбираемо е как при толкова разнообразно в тематично отношение учебно съдържание в програмата са обособени само две основни теми – „Планетата Земя“ и „География на природата“. При това те са крайно несъразмерни като обем – първата само с две подтеми, а втората – с цели 19. Много по-добър вариант би било обособяването на поне четири или пет основни теми (раздела) с по четири до шест урока за нови знания във всеки от тях. Много по-важно в случая е не толкова оформлението, колкото последователното и ясно изложение на учебното съдържание. В това отношение биха могли да се направят далеч повече размествания и промени, налагащи се от несъответствията и несъвършенствата на новата учебна програма.

На първо място, неразбираемо е защо понятието „природен компонент“ се въвежда в един от предпоследните уроци за нови знания, чак в подтема 2.16,

при положение че още в програмата по география и икономика за V клас²⁾ се очаква учениците да обясняват „особеностите на природните компоненти и връзките между тях“. Следва да припомним, че аналитичното изучаване на природата на Земята и нейния геосферен строеж се основава на изясняването на особеностите и характеристиката на главните природни компоненти във всяка геосфера. Ето защо понятието „природен компонент“ трябва да се въведе още в подтемата за геосферния строеж на Земята.

Добре е в тази подтема да се изясни и генетичният ред на формиране на отделните геосфери, който да се отчита при по-нататъшното изложение – литосфера, атмосфера, хидросфера, биосфера и педосфера. Това, между другото, е и общоприетият йерархичен ред на природните компоненти (фактори). В настоящата програма обаче този ред е нарушен поне на две места. Първо – започва се с изучаване на атмосферата и хидросферата, след което идва литосферата!? Второ – педосферата е поставена преди биосферата. По този начин се разкъсва възможността за естествен преход от първите теми за формата, размерите и движенията на Земята, като космическо тяло, към изучаване на нейния вътрешен строеж – ядро, мантия и земна кора. Също така напълно логично е след изучаването на хидросферата и Световния океан, където се е зародил животът на Земята, да се премине към характеристика на биосферата. Едва след това би следвало да се изучава педосферата, тъй като е общоизвестно, че почвите се формират в резултат от взаимодействието на всички други природни компоненти, т.е. изпитват тяхното силно влияние и стоят в края на генетичния и йерархичен ред. Съвсем естествен преход оттук нататък би било обяснението за формиране на природните комплекси (ландшафтите) и природните зони на Земята.

Последователността на тези важни естествени причинно-следствени връзки между природните компоненти и геосфери е и залог за по-лесно и трайно усвояване на знания за тях. За съжаление, в новата учебна програма по география и икономика тази последователност е сериозно нарушена.

Този недостатък се повтаря и в някои подтеми. Така например чак в края на раздела за атмосферата се въвежда понятието „климатообразуващ фактор“, при положение че преди това са изучени особеностите на слънчевата радиация, топлинния режим, изпарението и общата атмосферна циркулация. Отново, както е казал народът, „конят се впряга след каруцата“. Хубавото в случая, че поне го има. В два други случая обаче двигателят на процесите и обясненията липсва. Доста странно е, че в подтемата за обща атмосферна циркулация никъде не се споменава като изискване въвеждането на понятието „атмосферно налягане“ и изясняването на факторите и особеностите за неговото изменение. Също така никъде не се въвежда и терминът „климатични елементи“, независимо че се изисква характеристиката на климатичните пояси да става именно при тяхното отчитане. В тази връзка, следва отново да се подчертае, че още в програмата по география и икономика за V клас²⁾ се очаква учениците да обясняват „факторите и елементите на климата“. Също там се въвеж-

да и понятието „атмосферно налягане“ и се обяснява неговата връзка с ветровете, което в програмата за VIII клас¹⁾ е пропуснато да бъде надградено.

За сметка на пропуските или по-късното въвеждане на определени понятия други се вмъкват преждевременно в програмата. Пример за това е изискването за дефиниране на идеята за устойчиво развитие. В нейната основа е залегналото търсенето на баланс между опазването на природата, развитието на икономиката и задоволяването на непрекъснато нарастващите потребности на обществото. Определено въвеждането на това понятие в първата част на 72-часовата програма по география и икономика за IX клас³⁾, каквато се явява учебната програма за VIII клас¹⁾, е изпреварващо. Нормално е това да се случи едва след изучаване на географията на населението и стопанството, в последните уроци на учебната програма за IX клас³⁾.

Какво предлагаме?

Преструктуриране на учебната програма по география и икономика в VIII клас в съответствие с направените по-горе коментари и приведени аргументи. Според нас учебната програма би могла да има следната примерна структура.

1. Планетата Земя с подтеми:
 - 1.1. Форма и размери на Земята;
 - 1.2. Движения на Земята;
 - 1.3. Природни компоненти и геосферен строеж на Земята;
 - 1.4. Литосфера. Тектоника на плочите;
 - 1.5. Ендогенни процеси;
 - 1.6. Екзогенни процеси.
2. Атмосфера с подтеми:
 - 2.1. Състав, строеж, процеси;
 - 2.2. Климатични фактори и елементи;
 - 2.3. Топлинен режим на атмосферата;
 - 2.4. Изпарение, влажност, облаци, валежи;
 - 2.5. Атмосферно налягане и обща атмосферна циркулация;
 - 2.6. Климатични пояси и области.
3. Хидросфера с подтеми:
 - 3.1. Световен океан;
 - 3.2. Движения на океанската и морската вода;
 - 3.3. Води на сушата – подземни води, езера, блатата и ледници;
 - 3.4. Води на сушата – реки.
4. Биосфера, педосфера, природни комплекси, ресурси, глобални проблеми с подтеми:
 - 4.1. Биосфера;
 - 4.2. Педосфера;

- 4.3. Природни комплекси и природни зони на Земята;
- 4.4. Природоресурсен потенциал;
- 4.5. Глобални проблеми.

Заключение

Най-вероятно нашият анализ и предложения няма да бъдат взети под внимание. В резултат можем да очакваме прилагането на новата програма да доведе до частично запаметяване на ключови понятия и механично възпроизвеждане на разпокъсани факти за природата на Земята, вместо подреждането им в стройна логическа система от знания. Остава ни надеждата учителите и авторите на учебници по предмета за VIII клас да допълнят липсващите звена и да подсказват пропуснатите важни връзки и взаимна обусловеност на процесите и явленията в земната природа. Разчитаме и на тяхната инициатива за организиране на дебат и обсъждане на повдигнатите въпроси на методическа конференция по проблемите на училищното географско образование в България, която отдавна трябваше да бъде организирана и проведена.

БЕЛЕЖКИ

1. Учебна програма по география и икономика за VIII клас (общообразователна подготовка).
2. Учебна програма по география и икономика за V клас (общообразователна подготовка).
3. Учебна програма по география и икономика за IX клас (общообразователна подготовка по рамкови учебни планове)

HOW SHOULD THE NEW CURRICULUM ON GEOGRAPHY AND ECONOMY FOR THE 8TH GRADE LOOK LIKE?

✉ **Dr. Ivan Drenovski, Assoc. Prof.**

Department of Geography and Environmental Studies
South-West University „Neofit Rilski“
66, Ivan Michailov St.
2700 Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: idri@swu.bg

✉ **Ms. Iliana Ruseva, Senior Teacher**

4th Primary School „Prof. John Atanasov“
12, Tirana St.
1592 Sofia, Bulgaria
E-mail: anajana@abv.bg